

Baxış Ələsgərov
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin Ağcabədi filialı
tarix üzrə fəlsəfə doktoru
E-mail: elesgerov1963@mail.ru

Yaqub Səmədov
tarix üzrə fəlsəfə doktoru
E-mail: ayaqub.semedov63@mail.ru

AZƏRBAYCANDA KİTABXANA-İFORMASIYA SAHƏSİNİN İNKİŞAFINDA HEYDƏR ƏLİYEVİN ROLU

Açar sözlər: kitabxana, qloballaşma, informasiya əsri, kompüterləşmə, bibliografiya

Bəşər tarixinə nəzər salsaq, belə bir qanunauyğunluq özünü qabarıq şəkildə göstərir ki, hər bir dövr özünəməxsus mühüm inkişaf prosesləri ilə yanaşı, həm də böyük elmi və mədəni əhəmiyyətə malik hadisələri ilə diqqəti cəlb edir. Dünya alimləri XX əsrin sonuncu onilliyindən başlayaraq XXI əsri “kompüterləşmə əsri” və “informasiya əsri” hesab etmişlər.

1993-cü ildə Azərbaycanda yaranan çox mürəkkəb tarixi şərait mühüm informasiya sahələrindən olan kitabxana şəbəkələrini də məhv olmaq təhlükəsi qarşısında qoydu. Məhz bu dövrdə Ulu Öndərimizin xalqın tələbi ilə yenidən Azərbaycana rəhbərlik etməyə başlaması bütövlükdə elmimizi, mədəniyyətimizi tamamilə dağılmaqdan xilas etdiyi kimi, kitabxana şəbəkələrinin də məhvinin qarşısını aldı. Bu dövrdə ulu öndər müstəqil Azərbaycan Respublikasında kitabxana işini daha da canlandırmaq üçün 1995-ci ildə Nazirlər Kabinetinə xüsusi tapşırıq verdi. Bu göstərişə müvafiq olaraq 1996-cı ildə Nazirlər Kabinetində kitabxana işçilərinin Respublika müşavirəsi keçirildi və orada kitabxana işinin inkişafının yeni istiqamətləri müəyyən olundu, yeni vəzifələr müəyyənləşdirildi.

1998-ci ildə Prezident Heydər Əliyev tərəfindən Azərbaycan kitabxana tarixində dönüş mərhələsi hesab olunan “Kitabxana işi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu qəbul edildi [9]. Müasir dövrdə Azərbaycanda kitabxana-informasiya sahəsindən bəhs edərkən bir cəhəti xüsusi vurğulamaq lazımdır ki, məhz bəhs edilən dövrdə bu istiqamətdə olduqca mühüm uğurlar da əldə edildi.

Bəşər tarixinə nəzər salsaq, belə bir qanunauyğunluq özünü qabarıq şəkildə göstərir ki, hər bir dövr özünəməxsus mühüm inkişaf prosesi ilə yanaşı, həm də böyük elmi və mədəni əhəmiyyətə malik hadisələri ilə də diqqəti cəlb edir. Dünya alimləri XX əsrin sonuncu onilliyindən başlayaraq XXI əsri “kompüterləşmə əsri” və “informasiya əsri” hesab etmişlər. Bunun əsas səbəbi informasiyanın cəmiyyətin əsas aparıcı qüvvələrindən birinə çevrilməsi, sənaye cəmiyyətindən informasiya cəmiyyətinə sürətlə keçidlə əlaqədar idi. İlk kitabxanaların tarixindən 5 min il keçir. Bu beş min ildə milyonlarla oxucuya xidmət edən kitabxanalar öz ilk forma və strukturlarını əsasən saxlamış, ancaq daimi təkmilləşmiş, dövrlə, zamanla ayaqlaşmağa çalışmışlar [6, s.107].

Azərbaycan kitabxanalarının flaqmanı, milli mənəvi dəyərlərimizin etibarlı saxlanacağı yeri və tarixi yaddaşımız hesab olunan Milli Kitabxananın müasir dövrün tələblərinə uyğun inkişafı və yenidən qurulması işlərinin bünövrəsi də 90-cı illərin ikinci yarısında Ulu Öndərin rəhbərliyi altında, bilavasitə onun iştirakı ilə həyata keçirilmişdir. M.F.Axundov adına Milli Kitabxanaya üçüncü dəfə gələn və 1997-ci il noyabrın 5-də “Azərbaycan qaçqınları” fotoalbomunun təqdimat mərasimində iştirak edən Heydər Əliyev həmin mərasimdə Baş nazirə göstəriş verdi ki, Milli Kitabxanaya xarici dillərdə yeni ədəbiyyatın alınması məqsədilə 1997-ci ildən başlayaraq hər il 5000 ABŞ dolları həcmində əlavə vəsait ayrılсын. Bir cəhəti xüsusi vurğulamaq lazımdır ki, 1995-1997-ci illərdə ulu öndər Milli Kitabxanaya 4 dəfə ziyarət etmiş və ilk gəlişində bu kitabxanaya öz şəxsi kitabxanasından 300 nüsxəyə yaxın kitab hədiyyə etmişdir (Milli Kitabxanada “Ulu öndər Heydər Əliyevin Həyatında Kitab Və Mütaliənin Rolu” mövzusunda tədbir. Azərbaycan Milli

Heydər Əliyev və mədəniyyət siyasəti

Kitabxanası, Xəbərlər: Link. <https://www.millikitabxana.az/news/ulu-onder-heyder-eliyevin-heyatinda-kitab-ve-mutalienin-rolu>)

Bunun ardınca, yəni 1998-2000-ci illərdə Heydər Əliyevin ciddi tapşırığı ilə Nazirlər Kabineti Milli Kitabxananın və sahəvi elmi kitabxanaların, rayon və şəhər kitabxanaların statusu və əsasnamələrinin təsdiqi, fondlarının uçotu və mühafizəsi haqqında qərarlar qəbul etdi (Tahirov K. “Heydər Əliyev müstəqil Azərbaycanda kitabxana quruculuğunun banisidir”. “525-qəzet”, 09 may 1921-ci li).

Heydər Əliyev siyasi kursunun layiqli davamçısı olan Respublika Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən verilən 2008-ci il 6 oktyabr tarixli 3072 nömrəli Sərəncam da kitabxana-informasiya sahəsinin inkişafında olduqca mühüm rol oynadı və bu sərəncamla “Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı” təsdiq olundu. Sərəncamda xüsusi olaraq qeyd olundu ki, “Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya şəbəkəsinə daxil olan kitabxanaların 90 faizi müasir tələblərə cavab vermir. Bir neçə kitabxana istisna olmaqla, kitabxanaların əksəriyyəti yararsız vəziyyətdədir. Kənd və qəsəbə kitabxana filiallarının 79,2 faizinin sahəsi darısqal olduğundan, oxu zalları təşkil etmək qeyri-mümkündür. Bu səbəbdən əhalinin 66,8 faizi kitabxanalardan istifadə edə bilmir. Mingəçevir, Şəki, Naftalan, Sumqayıt, Yevlax, Şirvan şəhər, Ağcabədi, Astara, Beyləqan, Bərdə, Qazax, Qobustan, Zaqatala, Yardımlı, Lerik, Neftçala, Biləsuvar, Samux, Xaçmaz, Cəlilabad, Ucar, Kürdəmir və digər rayon kitabxanalarının müxtəlif sahələrə aid yeni nəşrlərlə təminatına, fondlarının mühafizəsinə, binalarının əsaslı təmirinə, avadanlıqla təmin edilməsinə və kitabxana-biblioqrafiya proseslərinin avtomatlaşdırılmasına ciddi ehtiyac vardır” [1].

Məlum olduğu kimi, müasir dövrdə kitabxanaların inkişafı informasiya xidmətinin məqsədyönlü təşkilindən daha çox asılıdır. İnformasiyalaşdırılmış cəmiyyətdə, xüsusilə də bu cəmiyyətin əsas atributlarından olan kitabxana işi zamanın tələblərinə uyğun qurulmalı, kompüterləşdirilməli, informasiyalaşdırılmalı və informasiya xidmətinin mərkəzinə çevrilməlidir. Bu isə ilk növbəsində, kitabxanaların kompüterləşdirilməsini, kompüter texnologiyasının sürətlə kitabxana işinə tətbiq edilməsini, kitabxanaların. İlk növbədə böyük kitabxanaların regional və qlobal kompüter şəbəkəsinə qoşulmasını tələb edir” [3, s.184-185].

Kitabxanaların xidmət növləri içərisində “kitabxana xidməti”, “biblioqrafiya xidməti”, “informasiya xidməti” həmişə mədəni və elmi səviyyəyə malik insanların diqqət mərkəzində olmuş, bilik və zəka daşıyıcıları kimi nəsildən-nəslə ötürülməklə elmi-texniki tərəqqinin sürətlənməsinə xidmət etmişdir” [5, s.81]. Xidmət növlərinə gəldikdə isə zamandan asılı olaraq müxtəlif dövrlərdə fərqli xarakter daşısa da, bu fərq özünü göstərsə də, lakin mahiyyət dəyişmir.

“Kitabxana işi haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanununun 29-cu maddəsində kitabxanaların avtomatlaşdırılmasının hüquqi əsasları müəyyən edilmişdir. Bundan başqa “İnformasiya, informasiyalaşdırma və informasiyanın mühafizəsi” haqqında, “EHM-lər və məlumat bazaları üçün proqramın mühafizəsi” haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanununda informasiya sistemlərinin sənəd bazası kimi kitabxanaların roluna diqqət verilmişdir. Respublika Prezidentinin “Azərbaycanda kitabxanaların fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması” haqqında 21 aprel 2007-ci il tarixli sərəncamında ölkənin iri kitabxanalarının elektron kataloqu və elektron kitabxanaların müasir standartlar səviyyəsinə qaldırılması da [7, s.87] müasir dövrdə kitabxanaların ictimai həyatda informasiya vasitəsi kimi necə mühüm rol oynadığını tam şəkildə göstərir.

Müasir dövrdə Azərbaycanda kitabxana-informasiya sahəsindən bəhs edərkən bir cəhəti xüsusi vurğulamaq lazımdır ki, bu istiqamətdə mühüm uğurlar da əldə edilmişdir. Belə ki, müstəqillik illərində respublikamızda milli dəyərlərə söykənən kitabxanaşünaslığın bir elm kimi inkişafı sahəsində ciddi addımlar atılmış, bir çox qiymətli elmi-tədqiqat əsərləri, məqalələr, monoqrafiyalar, dərsliklər meydana çıxmış, yeni ümumbəşəri, dünya kitabxanaşünaslığına söykənən müasir kitabxanaşünaslıq formalaşmağa başlamışdır [4, s. 9].

Kitabxana-informasiya sahəsində əldə olunan dəyişikliklər nəticəsində:

- Kitabxanalar informasiyanı davamlı şəkildə (hər gün, hər saat) təqdim edə bilir;
- İnformasiya təminatı İKT-nin tətbiqi vasitəsilə həyata keçirilir;
- İnformasiyanın çox istifadəliliyi təmin edilir;

Heydər Əliyev və mədəniyyət siyasəti

- İnformasiyanın etibarlılığına zəmanət verilir (İnternetdə toplanmış əksər informasiya massivlərindən fərqli olaraq);
- Qloballaşmanın və informasiyalaşdırmanın tələblərinə tam cavab verir;
- Milli özünəməxsusluğu mühafizə etməklə yanaşı, həm də mədəni yeknəsəqliyi aradan qaldırır [2, s.143-144].

Azərbaycanda kitabxana-informasiya sahəsində dövlət siyasətini həyata keçirən, ölkənin ən böyük kitabxanası M.F.Axundov adına Milli Kitabxanadır. Ulu öndərimizin Milli Kitabxanamıza xüsusi qayğısının bariz nümunələrindən biri 2000-ci ildə kitabxananın binasında əsaslı yenidənqurma işlərinin aparılması və texniki təchizatının gücləndirilməsi barədə verdiyi tapşırıq oldu. Hətta, 2000-ci ilin may ayında Avropa Şurasının ayırdığı dövlət qrantı hesabına Ərazilərin Bərpa və Yenidən qurulması Agentliyinin xətti ilə bərpa olunması nəzərdə tutulan 3 ən mühüm müəssisə seçilib Ulu Öndərə təqdim olunarkən, O, M.F.Axundov adına Dövlət Kitabxanasının bərpa işini ön plana çəkdi. Milli Kitabxanada oxucular üçün əlverişli şəraitin olması, kitabxanamızın saytının, elektron kataloqunun, elektron kitabxanasının yaradılması və onun virtual rejimdə bütün dünyaya yayılması məhz Ulu Öndərin kitabxanaya qayğısı və diqqətinin nəticəsi hesab oluna bilər.

Prezident Heydər Əliyevin tapşırığına əsasən M.F.Axundov adına Milli Kitabxana, həm Azərbaycanda keçirilən beynəlxalq mədəni tədbirlərin (TÜRKSOY, Humanitar Forum) mərkəzinə çevrildi, həm də ölkəmizin mədəni həyatında mühüm rol oynamağa başladı. Hətta, M. F.Axundov adına Milli Kitabxana türk dünyasının böyük mütəfəkkiri Nizami Gəncəvinin 870 illiyinə, yazıçı, publisist Abdulla Tuqayın 125 illiyinə, yazıçı-dramaturq Sabit Rəhmanın 100 illiyinə həsr olunmuş tədbirlərin [8] təşkilatçısına çevrildi.

Yuxarıda deyilənləri yekunlaşdırıb belə nəticəyə gəlmək olar ki, Heydər Əliyev müasir dövrdə Azərbaycanda kitabxana – informasiya sahəsinin inkişafına böyük töhfələr vermiş və onun bu istiqamətdəki fəaliyyətinin daha dərinlənə araşdırılmasına, təbliğinə zəruri ehtiyac vardır.

Ədəbiyyat siyahısı:

1. “Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı”. Prezident Sərəncamı. Bakı şəhəri, 6 oktyabr 2008-ci il № 3072. <https://e-qanun.az/framework/15493>.
2. Cəfərov C. Kitabxana-informasiya xidmətində elektron kataloq. Bakı: Proqres, 2012.
3. Xələfov A. Kitabxanaçılığa giriş.Dərslik. III hissə. Bakı, Bakı Universitet Nəşriyyatı. 2003.
4. Xələfov A. Kitabxanaşünaslıq fəlsəfəsi. Link. Jurnal_ 1_ 2008. pdf.
5. İsmayılova N. Kitabxanalarda informasiya kommunikasiya texnologiyaları vasitəsilə oxuculara xidmətin təşkili. Kitabxanaşünaslıq və informasiya, Elmi-nəzəri jurnal. № 3(24). Bakı, 2017.
7. Məmmədova Y. İnformasiya cəmiyyətinin formalaşmasında kitabxanaların rolu. İnformasiya cəmiyyətinin formalaşmasında kitabxanaların rolu. Kitabxanaşünaslıq və informasiya, Elmi-nəzəri jurnal. № 2(5). Bakı, 2011.
8. Səriyeva İ. Azərbaycanda kitabxana-informasiya sisteminin inkişafına dövlət qayğısı. 15 dekabr 2015-ci il. Link: <https://www.baki-xeber.com/layihe/30682.html>.
9. Təhirov K. Azərbaycanda kitabxana işinin inkişafına Heydər Əliyev qayğısı. Xalq qəzeti. – 2010. – 7 may. – s.8.

**Bakhish Alasgarov,
Yagub Samadov**

LIBRARY - INFORMATION FIELD IN AZERBAIJAN THE ROLE OF HAYDER ALIYEV IN THE DEVELOPMENT

Summary: If we look at human history, such a regularity is evident that each period attracts attention not only with its own important development processes, but also with events of great scientific and cultural importance. Starting from the last decade of the 20th century, world scientists have considered the 21st century as the "age of computerization" and "the age of information". In

Heydər Əliyev və mədəniyyət siyasəti

1993, the very complicated historical conditions that arose in Azerbaijan put the library networks, which are important information fields, in danger of destruction. It was during this period that our Great Leader began to lead Azerbaijan again at the request of the people, as well as saved our science and culture as a whole from being completely destroyed, and also prevented the destruction of library networks. In 1998-2000, with the strict instructions of Heydar Aliyev, the Cabinet of Ministers adopted decisions on the approval of the statutes and regulations of the National Library and regional scientific libraries, district and city libraries, accounting and protection of their funds. The National Library named after M.F. Akhundov is the largest library of the country, which implements the state policy in the field of library and information in Azerbaijan. One of the clear examples of our great leader's special care for our National Library was the task he gave in 2000 to carry out fundamental reconstruction works in the library building and to strengthen its technical equipment. Summarizing the above, we can conclude that Heydar Aliyev made great contributions to the development of the library and information field in Azerbaijan in modern times. and there is an urgent need to investigate and promote his activities in this direction.

Key words: library, globalization, information age, computerization, bibliography